

Pilar Prim

NARCÍS OLLER

Introducció: Laura Borràs

ELS NOSTRES AUTORS

bromera

I

La primera cosa que buscà en Deberga en entrar al moll de l'estació del Nord fou un compartiment ben buit; i ja desesperava de trobar-lo, i a punt estava d'encabir-se, tot enutjat, en un dels que menys gent contenien, quan, fent-li notar el seu criat que el conductor retirava la placa d'un reservat de senyores, va córrer a ficar-s'hi. Era a mig juliol, al bo de l'escampada estiuenca dels barcelonins. El tren anava farcit de passatgers. Trobar un compartiment buit on poder-se ajeure era treure la rifa. En Deberga, doncs, va córrer a aprofitar-se de la sort triant el racó esquerre d'allà al fons, que era el cantó més fresc. Tot satisfet de la troballa, posà al filat el sac de mà que duia, s'endossà el guardapols, encengué una cigarreta, s'estengué al divan d'utrecht vermell, i obrí un diari per fer-se millor la nonnon. Però tot d'una..., rac!..., obren la portella, i (oh goig sense alegria!) de primer un criat carregat de saquets de mà, rotllos d'abrics i paraigües; després una cambrereta vistosa, amb un gran munt de caps rodones i altres andròmines que no la deixaven passar per la portella; després un noi d'uns deu anys, magret i esblanqueït, amb una cabellera que se'l menjava de viu en viu i una gran pallola a mig cap; després una senyoreta casadora, un xic anglesada; després una altra de més alta i feta, casada pel que semblava, de posat arrogant i airosa; després... (ah! gràcies a Déu!)... es tancà la portella, i les senyores i el nen, sense ni haver mirat en Deberga, van abocar-se a la finestra i es van quedar enraonant amb una colla de senyors i de criats plantats a baix al moll, mentre, a dalt, criat i cambrera es veien amb feines per a encabir en els prestatges tot l'embalum de fato que havien pujat.

–Malviatge! –exclamà per a si en Deberga en veure aquella irrupció i pensant ja a saltar del cotxe–. Quitxalla i senyores!... Ja estic ben fresc!

Uns i altres eren, sens dubte, els que havia vist formant gran rotllo a la sala d'entrada quan ell es dirigia tot de pressa a prendre bitllet. A baix devien quedar aquella senyora, petita, rodanxona i moguda, que per poc el fa ensopegar en travessar adelerat, i un senyor d'uns cinquanta anys, alt i fornit, blanc de cabells, i de barba grisa molt retallada, que li havia cridat l'atenció especialment per l'abombament extremat de la seva panxeta aperaltada i oprimida per una armilla de piqué blanquíssim, per la desproporció de son diminut barret de palla, i perquè sa veu es feia sentir entre la general remor en pronunciar tan sols un sí.

–Ja heu encabit la cuinera? –preguntava, ara, la més arrogant i airosa, als de baix–. Bé podran anar amb ella la Rosalia i en *Tiburcio*: eh?

–Tots plegats, hi hauríeu d'anar! –pensava en Deberga, de tan malhumorat, llençant la cigarreta, matxucant el diari i tombant-se d'esquena per fer l'adormit i estalviar-se atencions amb aquelles senyores importunes. Això no obstant, aquella tafaneria, aquella set estranya que les dones boniques desperten sempre en l'esperit de tots els homes, i més marcadament en el dels fadri-nots amics de córrer-la, començà a guanyar-lo, a ell, si et plau per força.

Una veu grossa, abaritonada, dels de baix (segurament la del panxudet): –A Ripoll ja trobareu els cotxes enganxats. Ho sents? I a veure, a veure si l'Enriquet torna ja sense aquesta cabellera. Que ja ets massa gran: no, noi?

La gran, roda el cap amb mal dissimulat enuig, però sense badar boca.

La senyoreta, des de dalt: –I aquelles targetes? Per Déu, no se'n descuidi pas, Mions!

En Deberga, entre si: –Qui deu ser, aquesta Mions?
La gran, tombant-se cap a dins: –Rosalia, corrin: miri que ja han fet un altre senyal amb la campana. *Tiburcio, ¡por Dios!, despachen ustedes.*

En Deberga, mig reconciliant-se amb la sort: –Hola! Aquests són aquells que han d'anar amb la cuinera. Si només quedem quatre, *menos* mal.

La gran: –Robert, per Déu!, cuideu-me el papà. Ho sents, Julita?

La petita, amb afecte: –A veure si pujareu.

En Deberga, rumiant: –Tenen pare. Aquell Robert, el panxut, i aquesta Julita, la moguda, deuen ser altres germans. Gràcies a Déu que els criats ja toquen el dos! *Caratsos*, aquest *Tiburcio*, quin cop m'ha dat al genoll!

La petita: –No hi ha por. Ja m'enduc llibres i colors: saps, tia?

En Deberga: –Li deuen haver dit que procuri divertir-se. Què rondina, ara, el panxudet? Sempre dóna ordres! Una altra campanada. Bé en fan, de senyals!

La gran, en to desmaiàt: –Ja us ho podeu figurar... *Vaia*, que us provi, i –per pur compliment– a veure si pugeu. Però avisant-me amb temps: eh? Ah, aquest, sí! *Mira, Enrique: di adiós*. Per Déu, el papà! Eh? No em descuidaré de la carta al majordom. *Adiós!*

La petita, molt afectuosa: –Adéu-siau! Molts records a tots els amics!... Eh? No et sento!... –Gran rialla–. Ah, sí! També, pobre noi, també!

En Deberga: –Hola!, li parlen d'un pretendent ridícul. Però quin pretendent no ho és? La gran, amb quin desmenjament els ha convidat! Ah, que poca gràcia que li farien si hi pugessin, em sembla!

Doble campanada; xiulet constipat de la màquina; gran i estrident batzegada de vasons.

–*Adiós!*

–*Adiós!*

–*Adiós!*

En Deberga, interiorment: –Gràcies a Déu! Tombem-nos-hi.

Llavors, quan el tren començà a caminar, la petita acabà de cordar-se els botons de baix de son guardapols mantega, es recollí sobre el capellet blanc de palla el vel maduixa, i, traient d'un elegant sac de mà *Le maître de forges*, es disposà a llegir assegant-se al costat de la gran, la qual, per millor vigilar el menut, que no abandonava la finestreta, s'havia aclofat ja en el divan de l'extrem oposat al del desconegut.

–*Mira: ponte bien la goma del sombrero, Enrique, que se te va a caer. Quitate de ahí, hombre: ¿no ves que te da el sol? Baja los visillos, hijo.*

Però el nen seguia embadalit, contemplant tota aquella riolera extensió d'hortes salpicades de casetes, masies capritxoses i construccions industrials raríssimes, barrada, allà baix, pel bosc de xemeneies de Sant Martí, darrere les quals s'estenia, infinita, la faixa del mar, agrissada de to per una calitja argentada que no es deixava mirar impunement. I com que el sol entrava cada cop més endins del cotxe, i el nen anava tan distret, la bona senyora s'acontentà amb abaixar la cortineta del mig i la del seu racó, deixant aquell compartiment sumit en la claror suau que alleuja la migranya dels que han dormit poc. Es redossà bé al racó amb propòsit d'ensonnellar-se, i estigué, fins a arribar a Montcada, amb els ulls clucs. Però la por que el nen s'aboqués massa, i la bull-bull que, de records de sa vida de sacrificis, de ses grans contrarietats i de ses lluites infinites, sentí arreu en son cervell, excitat pel continu i violent trontoll del tren, la van posar tan nerviosa que renuncià ja a dormir. Llavors, sentint necessitat de distreure's, va aixecar-se, va mirar si a l'estació veia algun conegut, tocà el front al nen, li estampà un petó, i, altra volta asseguda, remenant son saquet, entaulà conversa amb la noia sobre aquell company de viatge tan poc atent i curiós. «Tanmateix,

el tal subjecte, havia d'anar molt mort de son o ésser un gran mal educat.»

–I, no obstant –objectà la noia, tan baixet com podia–, té els peus d'una persona fina: repara.

–Oh!, fins tot el que porta sembla dir que ho és –féu l'altra fixant-se en els elegants botins de color castany que li defensaven uns borseguins perla, en el tros que li veia de pantalons plom, d'un teixit anglès finíssim, i en el gran sac de mà, de pell de Rússia, que tenia dalt del filat.

Un nou xiscler de la màquina, seguit d'un soroll eixordador i de sobtat eclipsi de llum, les féu callar, deixant-les en la immobilitat vigilant amb què se sol fer la travessia de les foradades. Un fum tebi les embolcallà desagradablement omplint-los l'olfacte d'olor de sofre i el paladar de gust de tinta. I en Deberga, que a la fi s'havia convençut també que no dormiria, s'incorporà. Sortí el tren de son cau negre, emprenent-les adelerat per les assolellades hortes del Vallès, i llavors els companys de viatge van saludar-se amb fredor, van obrir llibres i diaris, i passaren estones examinant-se mútuament, ja per damunt dels fulls que no llegien, ja a través de la tènue trama de pestanyes que de tant en tant, contra llur voluntat, el llampegueig del sol els feia aclucar.

–És ben *guapo!* –va dir al cap de mitja hora, la petita, a l'orella de la gran.

–Molt –afirmà aquesta repassant, amb tota la minuciosa observació de dona, les faccions de l'al·ludit.

De bona presència i esvelt, nervut i bru; amb sa cara ovalada i d'expressió igualment dòcil a l'energia que a la dolçor; amb aquells ulls daurats, picadets de roig, que unes grans pestanyes tenyien de melangia; amb aquell nas aguilenc i prim, i aquell bigoti i aquella mosca fortament arrelada, sota aquells llavis rics de sang, a la barbata dura i resoluta; era, realment, per a aquelles viatgeres, *tot un home*, al qual començaven a perdonar interiorment la grosseria de primera hora.

No omplia pas tant a en Deberga la noia, que era la que veia millor. Tenia el cap bonic, sí, i molt bon aire, bella cabellera de color castany amb reflexos d'aram, naturalment prisada i molt esponjosa, i faccions petites, bastant correctes; però en sos ulls d'un verdós grisenc de malaquita, en la comissura desdenyosa de sos llavis, i en l'encarcament altiu de son coll llarg, hi trobava en Deberga... (què sé jo!)... una certa duresa antipàtica, que ni la serietat reflexiva de l'expressió total, ni els sensuals encisos d'un cutis tendre i puríssim i d'un desenrotllament de pit i costats excitants, bastaven a fer oblidar.

I aquí es trobava, de son dissimulat examen, quan, parant el tren davant de la Garriga, les dues dones es van aixecar i es van abocar a les finestretes.

—*¿Quieres una tortilla, hijo mío?* —preguntà la gran al noi fent-li un altre petó i tocant-li el front—. *Mira, Tiburcio te la compraré.* —I, quedant-se discretament darrere el nen per deixar a disposició d'en Deberga la portella, encarregà la truita al criat, que ja havia saltat a rebre ordres.

En Deberga, que s'havia també aixecat, pogué llavors examinar millor aquella dona, que, fins pel metall de veu, l'atreia més que l'altra. Dos travessos de dit més alta que aquesta, era ben bé el que se'n diu *una bona mozza*. Estava en el bell punt de carns que requerien les irreprotxables proporcions de sa figura, robusta sense greix, elàstica sense afectació, esvelta i distingida fins dins l'ample guardapols de seda crua que duia lleument cenyit al cos.

—*¡Buena jembra!* —exclamà, per a si, aquell sàtir ciutadà, formulant-se la impressió en andalús ben marcat. I restà un moment ullprès, extasiat en la contemplació d'aquella dona, quan li veié la cara. Amb sos ullassos negres, mullats de melangia, amb la color encesa pel ressol, i amb l'expressió dolcíssima de sos llavis terminats per dos clotets deliciosíssims, com li recordà aquella bella testa de Madona del Sarto que, a casa seva, ell tenia sempre

davant dels ulls! Aquella semblança tan casual li causà una sorpresa estranya, l'intrigà, com si es tractés d'una endevinació miraculosa de l'inspirat pintor italià. Però tot seguit, fent un esforç per no entrar en conversa *inútil*, s'abocà malhumorat a una de les finestres oposades del vagó, estranyament desitjós de trobar esbargiment. En Deberga no era dels que es llancen a encaparrar-se per ideals inaccessibles, i la seva especial situació econòmica de dependència a llarga data el feia ésser prudent fins a l'extrem davant dels perills d'enamoriscar-se. Va encendre una cigarreta, i romangué d'esquena a aquelles dones, amb la mirada errant sobre muntanyes i camps fugitius que res no li deien, fins que els túnels i girades marejadores del sangonent Congost van obligar-lo a seure novament.

–Si vol fumar, per nosaltres no s'estigui pas a la finestra: el fum no ens incomoda –va dir-li, llavors, la gran, amb natural galanteria.

–Ah, ca! Moltes gràcies, senyora –féu ell maquinalment i com tornant en si.

Regnà una pausa, durant la qual considerà que l'educació l'obligava a mostrar-se més amable amb veïnes tan condescendents amb ell, i llavors les invità, a son torn, a ocupar la seva meitat de compartiment, on no tocava el sol.

La noia deixà per tercera o quarta volta aquella lectura que, pel que semblava, feia massa distretament, i abaixà el cap en senyal de dar mercès, mentre les donava de paraula, més explícitament, l'altra, dient que no podia perdre de vista el menú.

–És guapíssim –féu en Deberga, desitjós ja d'esmenar ses anteriors inconveniències–. Sembla molt espavilat.

–Pobrissó! El tenim delicadet! –respongué la mare. I, després de cridar-lo, li tragué la gran pallola, d'on ressaltava sa descolorida cara com d'un nimbe, i s'entretingué amb amor a arreglar-li aquell esplet d'encenalls d'or que li arribaven a l'espatlla.

–Efectivament –pensà en Deberga–: sí que és massa gran, ja, aquest noi, per a anar amb una cabellera així!
–I en veu alta–: Sí que està groguet! A fora se'ls posarà bé. Van, potser, a Ribes?

–No senyor: a Puigcerdà –va dir la noia revelant desig de ficar-se a la conversa.

Però, en aquest moment, tan impossible es féu tapar l'entrada al sol amb les cortinetes furiosament batudes pel vent, que en Deberga no parà fins a haver aconseguit que tota aquella família passés a la seva banda. Posà el noi al costat seu, cedint-li el vidre, i, ja tots reunits davant per davant, repregué la conversa:

–Dispensin la indiscreció d'haver preguntat si anaven a Ribes. El desig d'anticipar-me la seguretat de tenir-les de veïnes per alguns dies...

–Gràcies –féu la gran amb un somrís dolcíssim.

–Vostè es queda allí? –preguntà la petita.

–Allí –respongué ell girant els ulls en blanc i fingint un sospir de pena–; allí, dins d'aquella vall estreta i plujosa, on, enmig de tot, van trobar un dia *alivi* els meus mals. Una precaució, potser inútil, m'hi empeny quasi cada any.

–No es queixi, doncs! –exclamà jovialment la noia, a qui aquells extrems exagerats havien fet molta més gràcia del que ell podia esperar–. Tan trist és, allò? Jo em creia que era molt bonic.

–Doncs pateix de l'estómac? Ja el compadeixo –interposà la gran, qui, amb el soroll del tren, no havia entès prou bé.

En Deberga hagué d'afirmar i negar amb el cap per respondre a una i altra alhora; i, a l'impuls de la simpatia que anaven guanyant totes les seves precaucions i malícies de *bon vivant*, va dar a la pintoresca descripció que féu de la vall de Ribes i de la vida d'establiment tots els tons d'una conversa riallera, entretinguda i franca. Després, sense detenir-se en enutjosos detalls:

–Deia vostè que em compadeix, senyora? Mil gràcies; però, afortunadament, ja no sé si necessito tant favor. És que també n’ha patit, vostè?

–Alguna vegada.

–Doncs quedin-se allí. A veure si s’animen a fer-m’hi companyia alguns dies –pregà ja amb bon desig.

Ambdues van rodar el cap, somrient, com no gosant dir: –És impossible.– I, en el silenci d’aquesta negativa, en Deberga va creure descobrir-hi, no sense orgull, certa recança de no poder complaure’l.

A part de les belleses que aquest sensual admirava principalment en la mare (molt més dona i apetitosa), sobretot des que acabava de descobrir-li una certa pigueta com el cap d’una agulla de picar a dos travessos de dit del nas, damunt mateix del llavi superior, trobava en aquelles dones un atractiu especial a què dava en Deberga una grandíssima importància: eren senyores, i d’una educació molt més europea (pel que tenia de correcta, oberta i dolça sense traves ni encarcaments) que la de la immensa majoria de les que comunament podia tractar en aquell establiment d’aigües.

El tren, mentrestant, deixava ja les roges i escarpades trinxeres del Congost, atansant-se a Centelles amb pas molt més lleuger i eixorivit.

La major claror que entrava per les obertures trencà, com tota transmutació sobtada, el curs dels pensaments. Les senyores i en Deberga miraven distretament les gemades vinyes, quan, de sobte, un crit entusiàstic del noi va fer-los fixar l’esguard en les romàntiques ruïnes del castell de Centelles, encinglades a l’extrem de la serra que empara el poble, com dalt la quilla d’una proa trabucada i departida, per una gran esberla, del cos del vaixell. Però la visió no durà sinó un instant: amb la velocitat del tren, aquell castell fugia, emportat pel vent, a les regions dels núvols, com el temps se n’havia endut, abans, les realitats de sa força i son destí.

—Que fantàstic, que bonic! —exclamà la mare fent una moixaina al menut i tornant-li a tocar el front.

Encara, parats a l'estació, van seguir callant; però, prosseguint el camí vers Balenyà pel mig del paisatge barroc que el tren travessava entre monticles cendrosos, ara estriats com còniques petxines, ara aplanats i atalussats com baluards de guerra, els uns coronats de graciosos bosquets, els altres erms i polsosos com munts de cendra apilats per un simun, van parlar altra volta del castell, que la noia qualificà, en brometa, de wagnerià.

—Em sembla —digué en Deberga— que vostè no és gaire entusiasta de Wagner.

—Del músic sí senyor; del poeta no tant —féu ella, enrogint-se, de sobte, de por d'haver dit un pecat.

—Un poc massa romàntic: eh? —preguntà ell somrient.

—Bon tros massa. No sento el món imaginari —va respondre la noia amb un riure forçat que descobria la violència amb què exposava encara a un desconegut opinions que podien semblar petulants.

La gran hi prengué basa manifestant que ella pensava ben diversament: que, sense ésser romàntica, tenia un deliri per les novel·les romàntiques, per les poesies romàntiques, per la música romàntica, per tot allò que enlaira la imaginació i la fantasia a regions ben apartades de la trista realitat que pesa damunt nostre.

—Oh, oh, oh! —féu la petita, mossegant-se, escandalitzada, la llengua.

—Veig que no són d'igual parer! —exclamà en Deberga rient.

—No gaire —afegí la gran, amb condol que procurà atenuar amb un somrís.

—Són il·lusions que es fa —digué llavors la petita rodant el cap amb compassió—. No creu vostè —prosseguí, dirigint-se al jove— que en aquestes coses és on hi ha la gran distància *de lo vivo a lo pintado*? Digui'm, si no: ara hem vist aquell castell: jo no dic que la seva vista no

sigui fantàstica, preciosa, poètica de debò; però, a dins, hi viuria content ningú de nosaltres? No ara que és inhabitable, sinó fins sent com en els seus millors temps, hi trobaríem, per ventura, les comoditats, el confort, la vida agradable de dins les ciutats modernes? La nostra casa de Barcelona no té ponts, ni *fossos*, ni torres, ni muralles que li donin aquella silueta, dibuixant-se fantàsticament suspesa del cel, que acabem de veure en el castell de Centelles; però de segur, de segur, que els senyors que van habitar aquest castell es trobarien molt millor a casa nostra. Tot allò, cregui'm, és molt bonic per als llibres, per a somiar, sí; però no per a tocar-ne les realitats, molt, molt més aspres i tristes que les de les nostres cases actuals.

La gran somrigué bonament, i en Deberga aplaudí de bon grat el fogós *speech* d'aquella noia tan plena de bon sentit i que tan bé el distreia.

—Realment —va dir en to festiu i amb un somrís afabilíssim—, em sembla que dalt d'aquell cingle espatat, on no podríem arribar sinó esbufegant molt, no ho passaríem pas gaire bé, nosaltres.

—Potser una temporadeta... —féu la gran seguint la broma.

—Què dius, ara, mamà? —exclamà ingènuament la noia, sense adonar-se encara del caient rialler que aquella i el jove havien dat a la conversa.

—Dispensin un moment. *Luego* en tornarem a parlar. Vostès són mare i filla? —saltà en Deberga manifestant una sorpresa que mortificà evidentment la noia i afalagà no poc la mare.

—Prou que es veu —digué, no obstant, aquesta.

—Oh! En fi, juro que les havia preses per germanes —replicà el jove amb accent de sinceritat a la veu. I, com llegís en l'expressió de la noia certa contrarietat, va córrer a afegir—: Naturalment que ja feia a la senyoreta la justícia deguda; però..., en fi..., podien ser molt bé ger-

manes o passar per tals. Vostè n'ha d'estar molt joiosa: té una mamà molt jove, molt *guapa*, digna de vostè. Ara, si volen, parlem del castell.

–Ca, deixem-ho córrer! –va fer la noia en un to un xic impertinent.

I, com la mare callés per prudència, en Deberga consultà el rellotge, censurà la calma del tren, i, veient que la noia volia devorar son mal humor fent veure que llegia, va agafar també un diari i restà silenciós tornant a contemplar la irreprotxable i dolça fesomia de la mare, que amb sos ullassos negres i vellutats, la benaventurada pigueta i els negríssims bandós contrastant d'encisadora manera amb la blancor finíssima de sa tendra pell, el tenia cada cop més embadalit. –Decididament –pensava–, d'entre mare i filla, em quedaria amb la mare. Déu meu, quin cutis! Déu meu, quins ulls! Déu meu, quina pigona! Déu meu, quina cabellera! Déu meu, quin contrast més original, més esplèndid, més... apetitós!

El tren va fer una breu parada a Balenyà; i, en emprendre-les, frisós, cap a la Plana de Vic entre aulets de soca rovellada i prades verges, la noia, ja amb més bona cara, deixà altre cop la lectura, i van tornar a fer conversa. En Deberga preguntà si no coneixien encara aquella línia.

–Fins a Torelló moltíssim.

–I pensen arribar avui mateix a Cerdanya?

–Oh, sí senyor!: avui mateix.

«Per a les senyores i el nen seria un poc pesat. Molt més còmode hauria estat fer el viatge en dues jornades: quedar-se aquell dia a l'Hotel Montagut, i l'endemà passar la muntanya.»

–Allí dinarem –féu la noia, ja reconciliada amb els altres i amb si mateixa.

En Deberga va dir que se n'alegrava: que també ell anava allí.

–Aleshores veurem el seu *desterro* –continuà la noia amb aire jovial.

Ell somrigué, i mig en broma, mig seriosament, va afegir:

–Deia *desterro* pensant que em faltará la companyia de vostès.

Llavors, la noia, amb una rialla sonora que denotava el crèdit que dava a una pura galanteria, replicà:

–No senyor, no: *desterro* pel que vostè ha dit fa poc.

–Hi haurà gaire gent, a l’hotel? –preguntà la mare.

–Què sé jo? Però no és pas el que més falta m’hi fa, senyora –respongué ell amb aquella fingida melangia que traçudament, davant de dones, posava molt sovint en ses paraules.

–És que li agrada la soledat?

–Molt, moltíssim –mentí ell, pel gust de sentir-les, preveient ja el desacord en què estarien la romàntica a l’antiga i la romàntica a la moderna.

–A mi també –féu la mare.

–A tu? –exclamà la noia, morta de riure.

–Per una temporada i al camp, sí, filla.

–A mi sí; però... a tu, mamà?... Ca, no ho cregui!: són il·lusions que es fa. Si la mamà és sociable a no poder més!... I (què vol que li digui?) em sembla que vostè és per l’*istil*.

I la conversa, llavors, versà bona estona sobre el tema de la soledat, explicant cada u com l’entenien, els avantatges que hi veia i la mena de goig que hi trobava; però amb tal suma de distinguos, excepcions i reserves, que, en definitiva, resultà, com deia la noia, que ni sa mare ni aquell jove no l’entenien pas com ella creia que s’havia d’entendre, ni la desitjaven pas sincerament.

–Un enamorat d’ella, com Sèneca..., la veritat, no ho sóc –féu en Deberga somrient–: ja ho reconec.

Però el tren arribà a Vic, eren tres quarts de deu, i la majoria dels passatgers es llançava a l’*andèn*. En Deberga,

en anar a fer-ho, convidà aquelles senyores a desdejunar-se. Elles es van excusar, i, dins del mateix cotxe, van prendre la mortadel·la i el xerès que els criats acudiren a preparar-los.

–Qui deu ser, aquest home? –van preguntar-se, tot menjant amb aquell apetit que el canvi d'aires i la placidesa d'esperit desperten en els viatges–. És ben diferent del que crèiem: una persona molt agradable.

–Molt ben educada.

–Té com alguna cosa de militar: no ho sé!...

–Sí, és veritat: una *tiessor* de coll, una certa cosa...

–*iAy, hijo mío, que mamá no pensaba en ti! ¿Quieres más?* –féu, de sobte, la mamà, veient que la Rosalia servia una llesca més de mortadel·la al nen. I...– Sembla que se li desperta ganeta –va afegir amb el goig de l'esperança pintat a la cara.

–Mira'l –advertí la noia des del peu de la finestra en què estava recolzada–: ara ve.

La mamà, deixant el nen, també es va aixecar, i, presentant distretament al criat la copeta perquè l'hi omplis de xerès, s'acostà a la finestra.

–Veus, quin caminar?

–Talment sembla militar.

–No diries mai per què m'ho sembla més, encara!

–Per la manera de dur el *sombrero*?

–Això mateix. Oh, és que és particular! Repara que, així que es vesteixen de paisà, allò que primer els traeix és el *sombrero*. Amb quina poca gràcia el duen!

Mare i filla anaven rumiant, volent endevinar el que no endevinaven de cent canes. I, quan ambdues amb més complaença admiraven l'arrogància del *bon mosso*, van fer-se enrere i es tombaren d'esquena com mogudes pel mateix ressort. Era que en Deberga anava a mirar.

–*iTiburcio, por Dios! ¿En qué estaba usted pensando?*

–cridà, de sobte, la mare–. *¿Cómo no veía que me estaba*

usted vertiendo vino sobre el guardapolvo? ¡Vaya un modo de mancharme!

–Señorita, ¡si no se lo he manchado yo! Usted tenía la copa. La mano le habrá temblado.

–Vaya, tome, tome –replicà ella, nerviosament, després d'engolir-se el vi d'una glopada i eixugant-se de pressa i frenètica la taca–. Y despachen, despachen, que el tren va a marchar.

Després, encara amb expressió de mal humor, va assegurar-s i s'aparià els plecs de l'abric de manera que la taca no es pogués veure.

En Deberga pujà d'un bot, el tren..., uuuuuh!..., marxà, deixant enrere l'antiga Ausona apinyada sota el campanar romànic de sa catedral, cenyida de convents i de casetes terroses, i, canviades poques paraules, tots aquells viatgers, àdhuc el noi, va semblar que recollien les forces per pair en pau l'esmorzaret, romanent mig condormits fins a arribar a Torelló.

–Què hi ha, Josep? –preguntà la senyora, en arribar-hi, allargant la mà enguantada a un homenàs de gec i gorra que s'acostà al vagó a saludar-la–. Aquí té una carta de don Robert. Ell vindrà demà. Com marxa, la fàbrica?... Va endavant, la turbina nova?... A mi em sembla que hauria de pujar l'enginyer... No?... És el que em diu el meu cunyat; però a mi em sembla que vostè i ell s'entossudeixen massa. Si vostès s'equivoquen, qui ho pagarà seré jo.

–Aquesta dona té una fàbrica; un cunyat l'hi cuida; ella no va amb el marit... Si serà *viuda*? –pensà en Deberga sense perdre ni un mot del que aquella deia i creient descobrir horitzons plens de promeses, que el van arrencar de son lloc per veure si, dins dels que materialment el voltaven, trobava la fàbrica al·ludida. Mirar-ho impunement no era pas difícil, ja que ses veïnes i el nen estaven repenjats a les finestretes acomiadant el majordom; però a l'esquerra l'estació, a la dreta un tu-

ronet que arrencava de la carretera immediata al mateix ferrocarril, li barraven la vista per dos cantons. I com que, a més a més, la temor que el veiessin tafanejar el cohibia, va asseure's de nou, estranyant que una família tan fina provingués de fabricants barcelonins, que era per a ell la gent més grossera, pretensiosa i antipàtica de la terra, generalment parlant.

—No, ella ha mamat en altres fonts —es deia—: els nois han estat educats per ella.

Però el xiulet de la màquina, com reprovant aquestes severitats, va interrompre el curs de ses idees, i, fent-lo adonar que ses veïnes no es movien de la finestra, va animar-lo a aixecar-se per espiar on miraven. Per fi, al cap de pocs minuts va veure que la mare signava al nen un gran munt d'edificis estesos formant una illa tota vorejada d'arbres. Era ben bé, de totes les fàbriques del Ter, la que més havia contemplat en Deberga altres anys, no sols per la importància que revelaven les seves construccions, sinó també pel bonic cop de vista que oferia, tan bellament emboscada entre les esponeroses verdors que el riu abraçava engelosit.

Ni el noi ni aquelles senyores no van dir una paraula, com si trobessin de mal gust fer ostentació de llur riquesa davant d'aquell estrany. I aquest, respectant en tota sa vàlua la delicadesa d'aquesta discreció, va tornar a asseure's sense tampoc descloure boca. Tots van recollir-se llavors en un d'aquells silencis tan freqüents entre els passatgers de carril que comencen a sentir l'embrutiment d'algunes hores de trontoll i soroll ritmat. La noia llegí per quinta o sisena vegada l'episodi en què el marquès de Beaulieu es topa amb l'estrany caçador que, després d'haver-lo reptat amb tanta altivesa, li regala la llebre que ell no havia sabut matar; la mamà tancà els ulls, més desitjosa de meditar que de dormir; i el menut agafà el son, cargoladet en un racó, davant d'aquelles dones, que s'havien quedat altre cop

en la meitat de compartiment oposada a la d'en Deberga. Aquest, a son torn, obrí un diari; i, com sos ulls divaguessin inútilment per les sorollades lletres, va repanxigar-se sota el vidre, des d'on veia obliquament les senyores. Guaitant-les a ulls mig clucs, va sorprendre'ls algunes mirades reveladores de no ésser-los indiferent. I, com que mare i filla, de per si, varen fer igual observació en els ulls d'aquell home, ni de molt tan quiets com ell es creia, ningú no es tragué del pensament a l'altre durant aquell tros de camí. Allò era per a tots tres com una mena d'hipnosi encisadora, que l'arribada a Ripoll vingué a trencar ben cruelment.

–Afortunadament encara no ens hem de *despedir* –va dir ell en aixecar-se per desar el guardapols en el sac de mà.

–Ah, és veritat que vostè també va a can Montagut!
–exclamà la noia fingint haver-ho oblidat un xic.

–Ja trobarà carruatge? –li preguntà la mare.

–Ho suposo: el de l'establiment ve aquí.

–Si no, disposi d'un *puesto* en el nostre –afegí ella amb senzillesa.

–Tantes gràcies, senyora. L'hi estimo molt, però espero que no hauré de molestar-les.

Però eren tants els passatgers que el tren duia per a Ribes i Cerdanya, i els primers arribats a la plaça assaltaren de tal manera tots els cotxes, que en Deberga, a qui el desig d'estar obsequiós amb aquelles senyores havia obligat a ésser dels darrers d'assolir-los, va trobar-se burlat. I llavors, com, de dalt del landó en què s'havien instal·lat, el veiessin aquelles córrer adelerat buscant d'ací d'allà inútilment, van destacar el lacai perquè l'invités novament a pujar amb elles.

A la fi, veient que es quedaria en terra, i deixant-se portar per l'impuls de simpatia que prou li costava reprimir, acceptà l'oferiment. I, pres ja d'una satisfacció vivíssima, pujà al landó al costat del noi.

La calor xafogosa de Barcelona s'havia anat dissipant, durant el viatge, al buf de l'aire viu de les altures que anaven escalant, i ara el brogidós corrent del Fre-ser semblava revifar més i més encara l'aire. El landó, seguit d'un òmnibus on anaven les criades i un gran castell d'equipatge, les va emprendre a tota velocitat per l'ombrejada ruta, obeint a la vigorosa embranzida de tres cavalls poderosos. Mentrestant, el riu fressejava al costat encabritant-se pels còdols de son llit, remorejaven amb soroll pregon els argentats salts de Campdevàdol i de les fàbriques superiors, i frisejaven, al buf del vent, el blat de moro de les feixes i l'ufanós boscatge dels vessants encinglats, sense que aquells ciutadans, massa endinsats en agradable conversa, s'hi fixessin gens ni mica.

Anticipant-se uns trenta minuts als carruatges de lloguer, van arribar així, en tres quarts, davant del pati de l'establiment, ple aleshores d'aiguaders, més assedegats de distracció que d'aigua medicinal. En Deberga cedí per un moment son lavabo a ses desconegudes *amigues*, i, mentre elles eren dalt a fer-ne ús, no faltà qui el posà al corrent del que ell encara ignorava. «La mamà era la Pilar Prim, vídua de don Andreu Dou, un de tants fabricants rics que porten, a Barcelona, una vida summament retreta. Atribuïen, a més a més, l'obscuritat en què fins ara havia viscut la Pilar Prim a sa joventut i extraordinària bellesa, de la qual el marit, que li doblava l'edat, havia estat sempre gelosíssim. La noia es deia Elvira, no tindria més enllà de dinou anys, i, com que fins l'hivern anterior, acabat el dol, no havia eixit al món, res no tenia d'estrany que fos també poc coneguda.»

Dinà la família Dou a corre-cuita, fent broma amb son company, que ocupava la tauleta del costat, i, en acomiadar-se, van segellar la coneixença amb franques estretes de mà i oferiments amistosos.

—A veure si es decideix a visitar-nos: Pilar Prim, xalet de les Acàcies, al peu de l'estany de Puigcerdà.

Ell es va treure una targeta i l'oferí a la vídua Dou.

–Com? –va exclamar aquesta llegint-la a l'Elvira amb evident curiositat–. *Marcial* Deberga? Que per ventura seria fill d'en *Pepe* Deberga, oficial de l'armada, vostè?

–El mateix, senyora.

–Company del papà! Ui, quantes vegades li havia sentit parlar del de vostè! Havien fet gran part de la carrera junts. Vostè devia néixer a Cuba: veritat?

–A l'Havana mateix, senyora.

–Doncs amb doble motiu li ofereixo ara la nostra amistat –va dir la senyora estrenyent-li de nou la mà i amb un peu ja a l'estrep del landó.

–*Vamos*, ara sí que farà una escapada a Puigcerdà: veritat? –afegí la noia encaixant també novament.

–Vostès mereixen molt més –respongué ell besant el nen i dipositant-lo amb sos propis braços dins del cotxe–. No faltaré.

–Que les aigües li provin.

–Que es diverteixi força.

–Felicíssim viatge.

–Estigui bo.

–*Hasta* la vista.

Els formosos cavalls arrencaren briosamente; seguí, darrere, l'òmnibus del servei, curullat d'equipatge; i en Deberga no sabé moure's fins que, desapareixent els carruatges pel primer revolt, no van deixar en la frescal carretera sinó un petit rastre de pols, que s'esvaí al buf de l'aire, com a darrer rossegall de l'aparició que a ell el tenia embadalit.

II

La llarga pujada de Toses, que s'emprèn eixint de Ribes a la dreta i vers el nord, no poden pas fer-la corrent, d'una estricada, ni cavalls tan fogosos com eren els de la vídua Dou. Basta saber que han de guanyar-se uns mil metres d'altitud amb un desenrotllament només de vint quilòmetres. Si es té encara en compte que la carretera es descabdella sempre en grau oberta pels esquenalls de llevant, sobre els quals el sol ponent cau de ple a ple, pot comprendre's fàcilment la calor que havia de fer-hi en aquelles hores primeres de la tarda. Els cavalls poc van trigar a suar-hi, i els passatgers a sentir-se abaltits. Com no havia d'ésser així, amb la roentor que es desprenia del recer de la dreta, on s'arrambaven els cotxes fugint de l'avenc, més pregon a cada pas, que tenien a l'altra banda de camí? La monotonia del panorama que oferia l'estreta vall, guanyant-la, com havien de guanyar-la, tan lentament, els ensopia. Aquell espasme universal els enterbolia, i ben aviat van sentir, les senyores Dou, necessitat d'aclucar els ulls i recollir-se en les fosquedats del cotxe. Ja n'hi havia prou, de contemplar durant una hora l'hipnotitzant espurneig dels pedacets de prades i rostolls que escalaven la meitat baixa de la llarga muntanya de davant, com de veure el bosc que espurnejava també en ses escarpades altures i que estenia amb pinzellada negrosa l'ombra de ses soques per la catifa verda que cobria la terra; ja n'hi havia prou, de mirar sempre aquell riuet que s'escolava silenciosament, com una cinta de vidre, a baix de tot, entre interromputs rengles de pollanques; ja n'hi havia prou, sobretot, d'apartar, enlluernada, la vista dels miserables poblets que, fugint

de la canal del vent, ací i allà es redossaven a les costes, arrupits i coberts de lloses rutilants, a través de la glassa d'or que queia davant les llunyanies.

Per això, passat el miserable lloc de Planès (d'on sortí un eixam de pobres a enronnar el comboi, pidolant amb una cantarella mandrosa i ritmada que feia riure el petit i venir nyonya als grans), aquelles senyores varen fer tancar el landó, i, agafant aviat un bon son, no van pas despertar-se fins a arribar a la Cantina, on calgué donar repòs als animals. Eren les cinc de la tarda; i, com que l'airet que corria per aquelles altituds convidava a deixondir-se, amos i servei van saltar a terra i van berenar de bona gana dins d'aquell hostalet que, de part de fora, s'aboca ardidament a l'esglaiador avenc.

–Podríem caminar un xic –van dir-se, després, en veure que els cotxes no estaven encara a punt.

I, abrigant-se prudentment, les van emprendre una estona a peu per millor contemplar el panorama que d'allí es descobria. Era verament imposant. La claror refulgent del sol començava a esmorteir-se en les esgarrifoses profunditats de la vall, i un bau de tristesa, que semblava desprendre's d'aquell riu entaforat al peu dels cingles, entre agrisats pollancre, s'emparà aviat d'aquells cors tan fets al bullici de la vida ciutadana.

–Qui diria que aquest matí hem sortit de Barcelona?
–exclamà l'Elvira traduint l'enyorança que sentia.

I es quedaren contemplant i comentant l'aclaparadora quietud d'aquelles solituds altíssimes.

Cúmulus encesos i més blancs que la neu que les cobreix a l'hivern, guaitaven pel llom d'aquelles muntanyasses que la imaginació comparava a colossals paquiderms petrificats. Una sobretot, la de davant per davant, tenia el perfil d'un immens elefant ventreaterrat: el color mateix, la mateixa pell ronyosa i granelluda, sense un bri de pèl visible. Més enllà de sa immensa esquena, ressortien, per escorç, monstruoses gropes de megateri,

pelats i bonyeguts cranis de rinoceronts, lleument fregats de floridura. Els cúmulus blancs, que hi reposaven, guardaven igual encantament; i sota la blavor del cel, de transparència infinita, no es veia volar un ocell ni escórrer-se un nuvolet.

Oh, quina impressió de soledat! Una impressió tant més forta en quant l'especial disposició d'aquella vall, assacsonada i capçada d'ambdós extrems, no permetia veure ni d'on un venia ni on anava. Posats al caire d'aquell cingle esgarrifós, mirant avall, no descobrien, els viatgers, sinó tres o quatre ziga-zagues de cinta blanca cenyint obliquament el daurat vessant de l'esquerra, que, fent avançar un de sos estreps o bastions, escondia la resta de sa major llargada; i, cercant amunt, el camí se'ls escorria per un altre bastió molt més proper, deixant-los esmaperduts, sense sortida. De sobte aparegueren per la cantonada del giravolt més pregon dos cotxes, com de nina, que avançaven silenciosament carretera amunt; i aquelles ciutadanes no en sabien apartar els ulls, tan enyorats de moviment. Llavors, com si s'haguessin fet amb millor clau per a amidar les altituds i les distàncies, van sentir pueril orgull de trobar-se tan amunt.

—Que *imponent!* M'agrada! —exclamà donya Pilar eixint d'un silenci melangiós.

—Però jo no sé on hem deixat Ribes. On deu caure? —digué l'Elvira, que feia estona que entaforava l'esguard per les llunyanies de migdia, cobertes d'una vegetació escalonada i policroma que li recordava algun estampat japonès.

Donya Pilar va mirar-la, i somrigué en llegir-li el desig d'unir amb la naturalesa el fil d'un record que li era car. Però, com si de sobte un núvol de vaga tristesa li enterbolís el pensament, arronsà un xic les espatlles i, tombant-se amb nerviositat visible, arrencà d'allí la noia dient-li:

—El landó ja ve: pugem-hi.

No varen pas trigar mitja hora a arribar al desmunt del coll i a començar el descens d'aquells mil vuit-cents metres per una altra vall molt més alpina.

Gran regió de bosc, alts pins de forma cònica i d'un verd negrós, cobreixen els afaldats vessants, estenent les espinoses branques fins al pedrís que fistona el camí, i ofereixen a la vista del passatger tot el misteri poètic de les perspectives forestals, alhora que recreen son olfacte i li embalsamen els pulmons amb la flaire reïnosa que se n'exhala. Allà lluny, per damunt de les muntanyes que anaven davallant a trot seguit, blavejaven, amarades de sol, les de Cerdanya, encara clapejades de congestes; però, com que la costeruda carretera s'enfonsa ràpidament, aquesta visió no durà més d'un instant. Els cavalls corrien sense parar, guanyant amb admirable destresa les girades atrevidíssimes d'aquell zig-zag continu, que la senyora Prim mirava amb esverament, i que sos fills, rublerts de joia infantívola, celebraven embadalits. Res com aquell anguilejar atordidor per a desprendre's de l'ensopiment sentit. El menut hi reia, trobant-hi tots els atractius d'un d'aquells jocs agitats que tant agraden a la quitxalla; i l'animosa Elvira es lliurava, tota joiosa, a l'esbojarrada carrera, sense ni somiar amb el perill de donar un pas en fals.

Mentrestant, l'esmoreïda llum del sol ponent anava ja escorrent-se de baix de la clotada i estenent més i més els batiments enormes d'ombra amb què s'enfosquia, fins al negre, el verd pompeïà del bosc atapèit de l'altra banda de la vall. Els ulls podien, per fi, esplaiar-se, lliures de dolor i enlluernaments, sobre aquella naturalesa verge i vigorosa, que, a la claror suau d'aquella hora, es despullava de ses crueses violentes, sense perdre la calor de sos tons ni la robusta harmonia de tot son conjunt. I l'espectacle regenerador d'aquell bosc que, en mostra de sa fortalesa, mantenia drets i voltats de rebrots els pins calcinats pel llamp, arribà fins a apaivagar

la por de la Pilar, a encendre com un llumet de vida en els ulls del malaltet.

No fou menys agradosa la sortida a la part baixa de la vall, despoblada ja de bosc, però encatifada d'herba de què es paixien a dojo alguns centenars d'eugues i nadons, de vaques i vedells, ultra grans ramats d'ovelles. Una riera, també quasi imperceptible, remorejava al mig, i sobre sa remor pregonava descansaven, en harmonia escaient, les tristoies vibracions de les esquelles, que les insaciabls eugues removien en esbrotonar els brins; el ronc bramul del brau, que eixia a dar l'alerta als cotxes, tot orgullós; i els renills estiregassats i trèmuls dels nadons, que guimbaven per allí esfereïts o enjogassats.

Al peu del riu, la Molina, un hostel de coberta moguda i de línies elegants, oferia alberg al viatger. Els cotxes hi pararen uns quants minuts; però, com que es feia tard, cuitaren a embocar l'eixida per la miserable frau on amb prou feines riera i camí passen estretament. Un ventet sec feia frisejar les fulles dels rebollosos saules i dels verns desordenadament plantats vora l'aigua; i la pols, escopida per les rodes, volejava en rossegalls de glassa a l'altra banda de riera, per a ajeure's damunt dels pelats cabirons que el llenyataire estimbava daltabaix del bosc allí encimat. El devessall d'aquelles fustes s'estenia a uns quants cents metres de ribera, unes voltes a l'escampada pel coster, altres vegades apilades o en orri per entre els còdols del riu, fins a trobar la serra mecànica que, en aquelles soledats, les preparava per a la indústria. I tot el que indicava proximitat de poblat aconsolava aquells viatgers, ja cansats de tant sacseig i de tant percaçar inútilment la meta d'arribada. Però com descobrir-la, si la gruada Cerdanya, aquella de les crestes nevades, no havia aparegut sinó un instant a l'horitzó, i a una distància tan gran que no semblava possible assolir-la sinó després de moltes hores?

L'estret canal de la Molina, molt més llarg i sinuós del que aquelles senyores esperaven, s'anava fent tant més interminable i entristidor en quant el sol començava a abandonar-lo i, en aquella claror agonitzant, anaven perdent tota llur força els pocs tons de sa prou pobra vegetació. Llavors, més que dalt mateix del port, s'emparà de les Dou aquella vaga amargantor de desengany que deixen les il·lusions frustrades. «On les duien, Senyor? Que trista i aspra havia d'ésser la vall veïna!» La Pilar ja començava a veure confirmades les seves prevencions sobre els entusiasmes de son cunyat Ortal. A l'Elvireta li pareixia increïble que al seu oncle li agradés una terra com aquella.

Però quan més oprimides es sentien, una i altra, per aquella tristor invasora, que no gosaven comunicar-se, una claror alegroia, tota arribada de sobte, els féu notar que l'enutjosa frau s'anava obrint a poc a poc. Mare i fills s'abocaren llavors a les finestres del landó, empesos per la sorpresa. La frau anava realment eixamplant-se, obrint-se com un compàs capgirat; el cel, alegrant-se i estenent-se fins a un altre horitzó llunyà de muntanyes transversals. I la impressió d'aquella gran amplitud i d'aquella gran claror daurada va deslligar aquells cors, que es lliuraren del tot, altra volta, a la dolça esperança que de nou se'ls ofería.

Llavors, com si experimentessin igual sensació, els cavalls allargaren el pas, removent la crina a l'aire, xucant amb fruïció l'aroma frescal dels prats, que anaven apareixent a l'esquerra del camí. Però un poc més avall hagueren d'aturar-se. Un embalum enorme, d'un verd cremat, els barrava el pas. Era una carreta d'herba, tirada per dos bous agegantats, alta i majestuosa com un gran carro apoteòsic. Els cavalls frisaren, la miraren de reüll, esternudaren, i, un cop deslliurats d'aquell embús gràcies al brau esforç i portentós equilibri dels pacientíssims cornúpetes, varen reprendre el trot amb

més delit que mai, per a guanyar, al cap de poca estona, el darrer repit de costa, que els plantà de cop i volta al llindar de la Cerdanya.

Era com passar de mort a vida. Els ulls no es cansaven d'esplaiar-se sobre aquella vall oblonga, partida per les formoses arbredes del Segre i sos afluents, i enclosa per dues grans serralades de Pireneu, que enlairen fins al cel llurs crestes moradenques. Esteses de prat, d'un verd esmaragdí, encatifaven grans trossos de planura, mentre el segador aterrava les daurades messes, salpicant els camps de cavallons, d'una faisó que, mirats de lluny, podien prendre's per camells o dromedaris aclofats. Més avall, emboscats en la gemada arbreda, deixaven entreveure llurs llosats blaus els masos i llogarets que vorejaven els rius; i allà, al bell mig de la plana, airosament assentada dalt d'un baixet monticle que és com sa estrada honorífica, tot just començava a albirar-se la vila de Puigcerdà. Tot ensems, entre nuvolades ambarines, s'enclotava per Andorra el sol rogent, incendiant el bell Cadí, acaramel·lant els celatges de migjorn, tenyint de rosa el rostoll, de negre els apomats verns, i d'aram l'esqueixalada cresta del Puigmal, única de les llunyanes coronada encara per les resplendors d'aquella aurèola superba, digna de sa superior jerarquia.

Apressant-se i tot, els cavalls en tenien encara per una hora. Però el desitjat Puigcerdà s'atansava, pigallejava ja en son prominent setial, arremolinat a l'esquerra de son campanar, com munt de fitxes de dominó trabucades al peu de llur capsa encara dreta.

Els cotxes seguiren rodant, rodant vertiginosament; i guanyada la gran coma de la Baga, que, bombant-se amb perfil grandios, aquí coberta de sègle encara en peu, allà neta ja de cavallons, ocultava als viatgers les admirades vernedes del Segre, travessaren el migrat caseriu d'Escadars, enfilaren l'estret pont de Soler, i, recorrent, sens parar mai, un gran tros de ruta plana,

pogueren, a la fi, arribar al peu de la torta i llarga costa que escala el turó de la vila entre parets i casalots. Oh, altra volta, quina desil·lusió!

Però l'endemà, després d'una llarga dormida i d'un esmorzar copiós que varen devorar nen i senyores, mançà temps a l'Elvira per a escriure a sa tia Julita el que segueix:

Van, aquestes, sols per fer-te saber que hem arribat bons; però és impossible que, ni lligada per la falta de temps disponible, deixi de dir-te lo contentes que estem i com desitjo que l'oncle, l'avi i tu (sobretot tu) cuïteu a pujar. La Cerdanya és un país hermosíssim, fresc, deliciós, que al nen li ha de provar molt. Digues a l'oncle Ortal que l'elecció d'aquest punt és per a mi una mostra més del seu talent. El xalet que ens va llogar és una monada de part de fora; la seva distribució interior, molt ben entesa. Des de la taula del menjador veiem relluir una gaia de l'Estany, i el cabreig de les seves aigües, que brilleja per entre la brancada del jardí, lluny d'enlluernar-me, com a la mamà, que ja volia fer abaixar els transparents, em causa una sensació de benestar inexplicable. Repeteixo que moltes gràcies a l'oncle Ortal: tots els beneficis i bons ratos que traguem d'aquí, i que espero que seran molts, els deurem a ell.

El viatge va ser riquíssim d'impressions contradictòries. Per exemple, quan vam asseure'ns, vàrem notar que a l'altre extrem de compartiment del vagó dúiem un company ajagut d'esquena a nosaltres, com una persona ordinària que no sap estar entre senyores. Doncs després, quan el desconegut es desvetlla, hi comencem a conversar i ens resulta una persona tan decent i tan atenta, que, sabent que anava a l'establiment Montagut, com nosaltres, i que a Ripoll no trobava cotxe, no vam ja reparar gens ni mica a ficar-lo en el nostre. Més tard, al despedir-nos, llegint, en la seva targeta, «Marcial Deberga», la mamà l'interroga, i descobrim que és fill d'un íntim amic del babo Prim. És guapíssim, molt fi. Si puja quan vosaltres sereu aquí, ja te'l presentaré.

Lo restant del viatge ens va resultar llarg, molt llarg: a estones ensopidor, altres vegades imponent, altres pesadíssim, segons les terres que travessàvem. I ja ens semblava que anàvem a raure en algun racó de món lletgíssim, indigne dels gustos de l'oncle Ortal, quan ens vam trobar sorpreses per l'hermosura de la gran vall de Cerdanya, que se'ns aparegué com un lluminós i esplèndid diorama, sortint del passadís fosquíssim que solen fer-te travessar.

Després vam arribar a casa, ja negra nit, passant per unes costes fatigoses, tement altra vegada que ens anàvem a ficar en un poblot de mala mort, i ja a l'entrar al xalet vam tenir una sorpresa gratíssima; però encara molt més ho ha estat la que he tingut avui obrint la finestra del meu quarto i veient, a la llum del cel blau i esplèndid que encara m'il·lumina sense un nuvolet ni un tel de boira, els hermosos encontorns que descobreixo.

Em tarda sortir de casa per tocar-los de prop, veure la vila, on encara no hem penetrat, i, sobretot, anar descobrint racons per escarnir-los en aquelles teles que amb tu, estimadíssima tia, vaig anar a comprar.

Al relatar-te les sorpreses n'he oblidat una de desagradable que et comunicaré ara en secret. En tornant la Munda de plaça, m'ha dit que el primer foraster amb qui ha topat ha estat el cócora d'en Roig, aquell de qui em feies broma a l'estació, que realment és aquí amb la seva mare i que, no sé per quin conducte, sabia ja que pujaríem. De primer antuvi li ha ofert ja una altra carteta per a mi, que la bona xicota ha tingut la discreció de no acceptar; però, com que la mamà és tan dèbil en matèria de visites, ja estic esparverada pensant que mare i fill Roig, aquí, acabaran per ficar-se'ns a casa. No en parlis pas a l'oncle, per mor de Déu!; que, si allò arribés a succeir, ja em sabré esquivar les mosques de manera que no quedin a mare i fill desigs de tornar a casa.

La mamà està atrafegada disposant els darrers detalls de la nostra instal·lació i no pot escriure. M'encarrega saludar-vos en nom seu i de l'Enriquet. Aquest corre hores

ha pel jardí amb la cabreta, que devem també a la previsió d'aqueix oncle incomparable. Abraça'l fortament en nom meu, com al babo Prim, i veniu, veniu aviat, que us espera a tots ta invariable neboda.

Elvira

P. D. – Ah! El que no pot anar, d'aquesta casa, és el piano. Si no puja un afinador, em veuré condemnada a no tocar en tot l'estiu.